

GPP Training toolkit

Keskkonnahoidlike riigihangete õiguslikud küljed

- Materjalid osalejatele -

Käesolev dokument on ettenähtud Euroopa Komisjoni keskkonnahoidlike riigihangete (KHR) õppevahendi mooduli 3 „**Õiguslikud küljed**“ juurde. Selles on moodulis esitatud teabele lisaks täiendavaid märkusi, viiteid ja näiteid. Tervikliku vahendipaketi leiate KHRi käsitlevalt Euroopa Komisjoni veebilehelt:

http://ec.europa.eu/environment/gpp/index_en.htm

Märkus: käesolev dokument ei ole KHRi õiguslike külgede täielik juhend. Lugejatel on täielikuma ülevaate saamiseks soovitatav tutvuda Euroopa Komisjoni väljaandega *Keskkonnahoidlik ostmine* (3. väljaanne, 2016).

Asjakohased õigusaktid

Euroopa Liidus kohaldatakse riigihangetele mitmeid õigusakte, nagu näete alljärgneval skeemil.

See **alusleping** on esmane õigusakt, mis on kõigile liikmesriikidele otseselt siduv. Aluslepingu põhimõtteid (käsitletakse täpsemalt allpool) kohaldatakse kõigile lepingutele, mis pakuvad teatavat piiriülest huvi, mitte ainult neile, mis ületavad ELi künniseid.

Hankedirektiivid (direktiivid 2014/23/EL, 2014/24/EL ja 2014/25/EL) reguleerivad kindlaksmääratud rahalisi künniseid ületavaid lepinguid. Direktiive tuleb rakendada siseriiklikus õiguses, kuid need on siduvad nendes sätestatud eesmärkide osas ja omavad vahetut õigusmõju, kui need ei ole täielikult siseriiklikku õigusesse üle võetud.

Läbivaatamist käsitlevad direktiivid (muudetud direktiivid 89/665/EMÜ ja 92/13/EMÜ) annavad pakkujatele õiguse menetlust kohtulikult vaidlustada ja neis on sätestatud nõuded ooteaja, edututele pakkujatele teatamise ja nende käsutuses olevate heastamisvahendite kohta.

Luxembourg'is asuva **Euroopa Kohtu pretsedendiõigus** on siduv kõigile liikmesriikidele ja seda tuleb siseriiklikes kohtutes kohaldada. Euroopa Kohus on teinud otsuse enam kui 500 riigikangetega seotud kohtuasjas, mille hulgas on mitu otseselt KHRiga seotud. Nendeks on näiteks kohtuasi C-513/99 Concordia Bus Finland, C-448/01 EVN Wienstrom ja kohtuasi C-368/10 komisjon vs. Madalmaad (Max Havelaar).

WTO riigihankelepingut kohaldatakse kõigis ELi liikmesriikides ja EMP riikides (Norra, Island ja Liechtenstein) ning Armeenias, Kanadas, Hiina Taipeis, Hongkongis, Iisraelis, Jaapanis, Korea Vabariigis, Madalmaadel Aruba osas, Moldova Vabariigis, Montenegros, Uus-Meremaal, Singapuris, Šveitsis, USAs ja Ukrainas. Nendest riikidest esitatud pakkumusi tuleb käsitleda direktiivide kohaselt samamoodi nagu ELis esitatud pakkumusi.

Lisaks kohaldatakse **ELi keskkonnavalaseid õigusakte** paljudele toote-/teenuserühmadele ja teatavatel juhtudel mõjutavad need otseselt hankemenetlusi. Erinevate toote-/teenuserühmadega seotud näiteid esitatakse jaotises 4.

ELi lepingu põhimõtted

Euroopa Liidu toimimise lepingus on mitmeid aluspõhimõtteid, mis on asjakohased seoses riigihangetega. Euroopa Kohus on neid tõlgendanud mitmes kohtuasjas ja neid kohaldatakse peale hankedirektiividega hõlmatud lepingute ka kõigile lepingutele, mis pakuvad **teatavat piiriülest huvi**. Kõige asjakohasemad põhimõtted on:

Võrdne kohtlemine – see tähendab, et „*sarnaseid olukordi ei tule käsitleda erinevalt ja erinevaid olukordi ei tule käsitleda ühtemoodi, välja arvatud juhul, kui see on objektiivselt põhjendatud*” (liidetud kohtuasjad C-21/03 ja C-34/03, Fabricom).

Võrdse kohtlemise praktilised näited:

- i. kõigile pakkujatele tuleb kohaldada samu hankelepingu sõlmimise kriteeriume;
- ii. selgitused – kui kahes pakkumuses on sarnased vead või puudused, tuleb selgituseks rakendada sama lähenemisviisi, *välja arvatud juhul*, kui nende olukord on objektiivselt erinev (st üks pakkumus on kehtetu mingi teise teguri põhjal);
- iii. punktisüsteem peab ehtsalt peegeldama erinevusi pakkumuste vahel (st sama hinnet ei saa anda kahele pakkumusele, mille tulemuslikkuse tase erineb mingi kriteeriumi osas).

Läbipaistvus – see tähendab „*tagada igale potentsiaalsele pakkujale piisav teave, et asjaomasel teenuseturul tekiks konkurents ning hanke-eeskirjade erapooletust oleks võimalik jälgida*” (kohtuasi C-324/98 *Telaustria*).

Läbipaistvuse praktilised näited:

- i. lepinguid tuleb piisavalt reklaamida või avaldada;
- ii. hankedokumentid ja nende mis tahes muudatused tuleb aegsasti avaldada, et pakkujad saaksid reageerida;
- iii. valiku- ja lepingu sõlmimise kriteeriumid tuleb eelnevalt avaldada koos osakaaludega;
- iv. kriteeriumid ja tehnilised kirjeldused peavad olema selgelt sõnastatud;
- v. kandidaatidele ja pakkujatele tuleb teatada huviavalduste ja pakkumuste tulemustest või menetluse tühistamisest ning esitada põhjused;
- vi. pärast lepingu sõlmimist ei tohi selles teha märkimisväärseid muudatusi või need peavad olema direktiivide kohaselt lubatud.

Proportsionaalsus – see tähendab, et hanke kriteeriumid ja otsused

- i. peavad olema asjakohased nende eesmärkide täitmiseks ja
- ii. ei tohi minna kaugemale sellest, mis on vajalik taotletavate eesmärkide täitmiseks.

Näiteks *Medipaci* kohtuasjas (C-6/05) lükkas Kreeka riigiasutus tagasi meditsiiniliste õmblusmaterjalide pakkumuse, sest üks hindamiskomisjoni kuuluv arst esitas küsimusi nende ohutuse kohta. Tooted kandsid CE-märgist, mis näitas, et need olid kooskõlas Euroopa standarditega.

Euroopa Kohus leidis, et tegemist oli ebaproportsionaalsusega – riigiasutus oleks pidanud õmblusmaterjale katsetama või pöörduma oma kahtlustega pakkuja poole, kui oli põhjust kahelda nende standarditele vastavuses.

Vastastikune tunnustamine – „võimaldab tagada kaupade ja teenuste vaba liikumise nii, et liikmesriikide siseriiklikku õigust ei ole vaja ühtlustada“ (kohtuasi C-120/78, Rewe-Zentral).

Vastastikuse tunnustamise praktilised näited:

- i. valikujärgus peab lubama pakkujatel oma tehnilist ja kutsealast suutlikkust erinevatel meetoditel tõestada;
- ii. tehnilistele kirjeldustele, mis viitavad konkreetsetele standarditele, mudelitele või protsessidele, tuleb lisada märged „või samaväärne“;
- iii. kui tehnilistes kirjeldustes, hankelepingu sõlmimise kriteeriumides või lepingu täitmise klauslites viidatakse konkreetsele märgisele, tuleb vastu võtta ka samaväärsetele nõuetele vastavad märgised.

2014. aasta hankedirektiivid

2014. aastal võeti vastu kolm uut direktiivi, milles käsitleti hankeid riigisektoris (2014/24/EL), vee-, energeetika-, transpordi- ja postiteenuste sektoris (2014/25/EL) ning kontsessioonilepinguid mõlemas sektoris (2014/23/EL). Nendega asendati eelmised 2004. aastal vastuvõetud direktiivid. Uued direktiivid on põhilised hankeid käsitlevad õigusaktid ELis.

2014. aasta direktiivide vastuvõtmiseni viinud reformiprotsessis pöörati suurt tähelepanu keskkonnaalastele ja sotsiaalsetele eesmärkidele. Direktiivides väljendatakse selgelt, et keskkonnaalaseid kaalutlusi saab arvesse võtta kogu hankemenetluse jooksul, ja selleks nähakse ette mitu konkreetset võtet. Allpool on kokkuvõtlikult esitatud kokkuvõtte kõige tähtsamatest sätetest, mida käsitletakse täpsemalt järgnevas loikes.

Tehniline kirjeldus: hankedokumentides saab määrata kindlaks tootmisprotsessid ja -meetodid või olulusringi teiste etappide protsessid. Need võivad näiteks käsitleda taastuvallikatest saadud energiat, mahepõllunduslikke toiduaineid või ringlussevõetud materjalidest valmistatud tooteid.

Kõrvaldamise alused: hankemenetlustes saab nõuda ELi ja siseriiklike keskkonna- ja sotsiaalvaldkonna õigusaktide ning kõigi liikmesriikide ratifitseeritud rahvusvaheliste konventsioonide järgimist. Pakkujad ja alltöövõtjad, kes ei järgi kohaldatavaid keskkonnaalaseid õigusakte, võib kõrvaldada.

Valikukriteeriumid: asjade, teenuste ja ehitustööde hangete korral saab nõuda keskkonnajuhtimissüsteemide ning tarneahela juhtimise meetmete rakendamist.

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid: pelga ostuhinna asemel toetatakse olulistsükli kulude ja keskkonnamõjude arvesse võtmist. Kõik lepingud tuleb sõlmida „majanduslikult soodsaima pakkumuse“ alusel, mis võib hõlmata keskkonnaalaseid omadusi. Võib rakendada olulusringi kulude arvestamist, sh keskkonnaalastele kõrvalmõjudele (nt kasvuhoonegaasid) ettenähtud kulud.

Märgised: tehnilistes kirjeldustes, hankelepingu sõlmimise kriteeriumides või lepingu klauslites võib nõuda kolmanda isiku märgiseid, et kontrollida keskkonnaalaste kriteeriumide täitmist.

Tuleb silmas pidada, et peaaegu kõik KHRi sätted hankedirektiivides on avaliku sektori hankija seisukohalt **vabatahtlikud**, mitte **kohustuslikud**. Erandiks on üldine kohustus tagada riigihankelepingute täitmisel kohaldatavate keskkonnaalaste õigusaktide järgimine (direktiivi 2014/24/EL artikli 18 lõige 2) ja kohustus kõrvaldada põhjendamatult madala maksumusega pakkumused, kui need ei ole kooskõlas kohaldatavate keskkonnanõuetega (direktiivi 2014/24/EL artikli 69 lõige 3).

Lisaks seatakse ülalpool viidatud ELi keskkonnaalastes õigusaktides erikohustusi teatavate sektorite hangete korral.

Kontoriseadmed – keskvalitsusasutused peavad hankima kontoriseadmeid, mis vastavad vähemalt EnergyStar'i nõuetele.¹

Maanteesõidukit – avaliku sektori asutused peavad võtma arvesse sõidukite heitkoguseid ja kütusekulu vastavalt keskkonnahoidlike sõidukite direktiivile.²

Puit – ELi puidumääruse kohaselt peab puittoodete päritolu olema jälgitav seadusliku allikani.³

Energiat tarbivad tooted – energiatõhususe direktiivi kohaselt kohaldatakse ökodisaini ja energiatõhususe miinimumnõudeid.⁴

Ehitised – ehitiste energiatõhususe direktiivi kohaselt peavad uued ehitised vastama energiatõhususe miinimumnõuetele ning enne uute hoonete ehitamise algust tuleb nende olemasolu korral arvesse võtta alternatiivsete suure tõhususega süsteemide tehnilist, keskkonnaalast ja majanduslikku teostatavust.⁵

Seos lepingu esemega

Euroopa Kohus tegi kindlaks seose lepingu esemega kui lepingu sõlmimise kriteeriumide nõude kohtuasjas C-513/99 *Concordia Bus*, mis käsitles hankelepingu sõlmimise keskkonnaalaseid kriteeriume. See on ettenähtud selliste kriteeriumide rakendamise piiramiseks, mis käsitlevad konkreetse hankelepinguga mitteseotud küsimusi.

2014. aasta direktiivide kohaselt kohaldatakse lepingu esemega seose nõuet kõigile tehnilistele kirjeldustele, valiku ja lepingu sõlmimise kriteeriumidele ning lepingu täitmise klauslitele. Euroopa Kohus leidis kohtuasjas C-448/01 *EVN Wienstrom*, et kogu taastuvenergia kogus, mida ettevõtte saab pakkuda, **ei ole** lepingu esemega seotud. See põhines asjaolul, et suurema koguse eest anti rohkem punkte, kuigi see ületas tunduvalt asutuse vajadusi.

Direktiivi 2014/24/EL põhjenduses nr 97 märgitakse:

„Tingimus, et peab esinema seos lepingu esemega, välistab siiski kriteeriumid ja tingimused, mis on seotud üldise ettevõttepoliitikaga, mida ei saa pidada konkreetset tootmisprotsessi või hangitavate ehitustööde tegemise, asjade

¹ Määrus nr 106/2008 ühenduse kontoriseadmete energiatõhususmäärgistuse programmi kohta. Pidage silmas, et kuigi Energy Star'i märgistusprogrammi aluseks olnud ELi ja USA vaheline leping aegus 2018. aastal, saab hangetes endiselt viidata EnergyStar'i normidele, kuigi toodetel ei pea seda märgist olema.

² Direktiiv 2009/33/EÜ keskkonnasõbralike ja energiatõhusate maanteesõidukite edendamise kohta (praegu läbivaatamisel)

³ Määrus (EL) nr 995/2010, milles sätestatakse puitu ja puittooteid turule laskvate ettevõtjate kohustused

⁴ Direktiiv 2012/27/EL energiatõhususe kohta (praegu läbivaatamisel)

⁵ Direktiiv 2010/31/EL ehitiste energiatõhususe kohta, muudetud direktiiviga (EL) 2018/844. Ehitiste energiatõhususe direktiivi muudatused jõustusid 9. juulil 2018 ja liikmesriikidel on nende rakendamiseks aega 20 kuud (kuni 2020. aasta märtsini).

tarnimise või teenuste osutamise konkreetset protsessi iseloomustavaks teguriks. Avaliku sektori hankijatel ei peaks seetõttu olema lubatud nõuda pakkujatelt, et neil kehtiks teatav sotsiaalsed või keskkonnaalast vastutust reguleeriv ettevõttepoliitika."

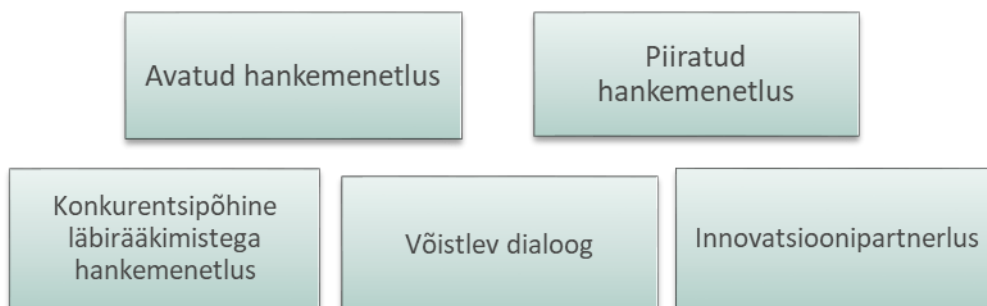
Hankija võib siiski vabalt määratleda oma lepingu eseme nii, et see hõlmab selgelt keskkonnaalaseid kaalutlusi olelusringi igas etapis.

Näiteid kriteeriumidest, mis on ja ei ole seotud lepingu esemega

- ✓ Vormirõivaste hankelepingu nõue, et need oleksid valmistatud mahepuuvillast
- ✓ Puhastusteenuste lepingus antakse lisapunkte ökomärgisega toodete kasutamisel
- ✓ Nõue, et ettevõttes oleks kehtestatud tarneaahela juhtimise meetmed seoses konkreetsete keskkonnaalaste küsimustega (nt kemikaalide ohutu käsitlemine või toorme allikas)
- x Vormirõivaste hankelepingu nõue, et tarnijad kasutaksid ainult mahepuuvilla **kõigis** oma toodetes
- x Puhastusteenuste lepingus antakse lisapunkte ettevõtetele, kes kasutavad ökomärgisega tooteid **kõigis** oma lepingutes
- x Nõue, et ettevõtte rakendaks „säästvat ostupoliitikat“ (seda täpsemalt määratlemata)

Menetluse valik

2014. aasta direktiivide kohaselt saab valida viie hankemenetluse vahel:

KHRi saab rakendada kõigi nende menetluste korral, kuid erinevus seisneb selles, mida te igal etapil nõuate. Avatud hankemenetluses hinnatakse tehnilist suutlikkust ja kutsealast pädevust (sh varasemaid kogemusi) ainult kõlblikkuse või kõlbmatuse alusel. See võib toimuda enne või pärast pakkumuste hindamist. Mitmeetapilised menetlused võimaldavad pakkujaid tehnilise suutlikkuse ja kutsealase pädevuse alusel eelnevalt valida.

KHRi menetlust võib aidata valida ka **asjaomase turu suurus**. Avatud hankemenetlus võib olla tõhus, kui vajalikku eset/teenust pakkuvaid ettevõtteid on vähe. Väga suurel turul võivad mitmeetapilised menetlused aega säästa, sest te saate piirata laekuvate pakkumuste arvu.

Iga menetluse minimaalsed tähtajad on direktiivides sätestatud. Nende juures tuleb järgida üldist nõuet jätta piisavalt aega, võttes arvesse konkreetse lepingu keerukust (direktiivi 2014/24/EL artikkel 47). **Tähtaegade määramisel tuleb silmas pidada saadavate vastuste kvaliteeti**, sest väga lühikesel tähtajal võib olla vastupidine mõju, kui siis tuleb rohkem aega kulutada selgituste kogumisele.

Mõned avaliku sektori hankijad muretsevad KHRiga seoses selle mõju pärast konkurentsile. Kas pakkujad suudavad keskkonnakriteeriume täita ja kui palju kõlblikke pakkumusi esitatakse?

Paindlikud menetlused aitavad selliseid probleeme lahendada, sest need lubavad rohkem suhtlemist avaliku sektori hankija ja pakkujate vahel. Näiteks konkurentsipõhises läbirääkimistega hankemenetluses saab pidada läbirääkimisi keskkonnategevuse tulemuslikkusega seotud asjaolude (kui need ületavad kindlaksmääratud miinimumnõudeid) ja kohaldatava aruandluskorra üle. Kui eesmärgiks on **innovatiivsed lahendused**, saab võistleva dialoogi ja innovatsioonipartnerluse abil keerulisi keskkonnaprobleeme lahendada.

Tuleb siiski meeles pidada, et need menetlused nõuavad ka **suuremate ressursside eraldamist ja haldamisel suuremat asjatundlikkust**. Lihtsama lahendusena võib enne avatud või piiratud hankemenetlust viia läbi esialgse turu-uuringu. Sellise uuringu tähtsust KHRi korral selgitatakse moodulis 6.

Pakkujate kõrvaldamine ja valimine

Kohustuslikud kõrvaldamise alused on kindlaks määratud direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõigetes 1 ja 2. Need on seotud pakkujate (või nende esindajate) raskete rikkumistega, mis ei ole otseselt KHRiga seotud.

Artikli 57 lõikes 4 sätestatud kaalutusõigusel põhinevate kõrvaldamise aluste hulgas on mitmed KHRi seisukohalt asjakohased, eelkõige võimalus **kõrvaldada pakkujaid kohaldatavate keskkonnavalaste õigusaktide rikkumise tõttu**. Need õigusaktid on loetletud direktiivi artikli 18 lõikes 2 ja X lisas. Liikmesriigid võivad otsustada nendel alustel kõrvaldamise kohustuslikuks muuta.

Üksikasjalikud eeskirjad on kehtestatud kõrvaldamisperioodi (maksimaalselt viis aastat alates sündmuste toimumise kuupäevast, välja arvatud juhul, kui lõplikus otsuses on ette nähtud pikem kõrvaldamisperiood) ja tingimuste kohta, mille alusel saavad pakkujad püüda näidata, et on oma tegevuse nõuetekohaseks muutnud (direktiivi 2014/24/EL artikli 57 lõige 6).

Pakkumismenetluseks pakkujate valimisel saab võtta arvesse järgmisi kaalutlusi, mis on KHRi korral asjakohased:

- inim- ja tehnilised ressursid;
- kogemused ja viited;
- töötajate haridus ja kutsekvalifikatsioon;
- keskkonnajuhtimissüsteemid ja -kavad (nt EMAS, ISO 14001);
- tarneahela juhtimise ja jälgimise süsteemid;
- toodete näidised;
- vastavushindamise tõendid.

Nende valikukriteeriumide rakendamise tingimused ja **tõendid**, mida saab nõuda, on kindlaks määratud direktiivi 2014/24/EL artiklis 58 ja XII lisas.

Inim- ja tehniliste ressursside näitena saab valikuetapil nõuda ehitustööde hankelepingu jaoks „*töötajaid, kellel on kogemusi sarnaste keskkonnanõuetega projektide teostamisel, ja asjakohaseid seadmeid, et vältida õhu-, pinnase- ja veereostust*”.

Kui valikuetapil hinnatakse töötajate haridust ja kutsekvalifikatsiooni, ei tohi seda hinnata ka lepingu sõlmimise kriteeriumina.

Keskkonnajuhtimissüsteem võib aidata tõestada ettevõtte suutlikkust KHRi kriteeriume täita. Seda võib nõuda asjade, teenuste ja ehitustööde hankelepingute valikuetapis, kui see vastab proportsionaalselt lepingu sisule. Kaaluda tuleb ka samaväärseid tõendeid. Keskkonnajuhtimissüsteemi võib hinnata ka lepingu sõlmimise etapis ühe tõendusvormina, et pakkujad suudaksid täita lepingu keskkonnavalaseid nõudeid (nt jäätmekäitlus, energia- ja veevarustus).

Pakkujatel on lubatud kasutada valikukriteeriumide täitmiseks ka teiste üksuste suutlikkust, näiteks **alltöövõtjat**, kellel on erivahendeid või kogemusi. Neil võib paluda esitada kinnituse, et need ressursid on lepingu täitmiseks nende käsutuses. Sellisel juhul tuleb kõrvaldamise aluseid kohaldada ka alltöövõtjale või teistele üksustele.

Keskkonnajuhtimissüsteemid

Pakkumiskutse dokumentides keskkonnajuhtimissüsteemidele viitamise näite leiate ELi KHRi kriteeriumidest puhastusteenuste kohta.

Valikukriteeriumid: pakkuja peab tõestama oma suutlikkust osutada teenust keskkonnaohutul viisil. Sealjuures tuleb esitada tõendeid töötajate korrapärase koolituse kohta puhastustegevuse töötervishoiu, tööohutuse ja keskkonnanõuete alal ning samuti keskkonna-, tervise- ja ohutusvalaste kohustuste täitmise kohta.

Kontroll: kui keskkonnajuhtimissüsteem (nt EMAS või ISO 14001) hõlmab valikukriteeriumides ettenähtud keskkonnajuhtimise alast suutlikkust, loetakse seda tõendiks nõuete täitmise kohta, nagu ka teisi tõendeid võrdväärsete keskkonnajuhtimise meetmete kohta.

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid

Hankelepingu sõlmimise keskkonnaalaseid kriteeriume saab rakendada kõigis menetlustes. 2014. aasta direktiivide kohaselt tuleb kõik lepingud sõlmida „**majanduslikult soodsaima pakkumuse**“ alusel. Kulud saab hinnata erinevalt, sealhulgas olulusringi kulude arvestamise (vt tekstikasti) kaudu. Direktiivides esitatakse ainult hankelepingu sõlmimise kriteeriumide näiteid, mitte nende lõpliku loetelu. Avaliku sektori hankijad võivad vabalt esitada teisi kriteeriume, tingimusel, et need on seotud lepingu esemega, ei anna avaliku sektori hankijale piiramatut valikuvabadust, tagavad tõhusa konkurentsi võimaluse ja võimaldavad kontrollimist.

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid tuleb märkida hanketeatesse või pakkumiskutse dokumentidesse koos osakaaludega ja kõigi kohaldatavate alakriteeriumidega. Läbipaistvuse põhimõtte nõuab, et hankelepingu sõlmimise kriteeriumid peavad olema arusaadavad pakkujale, kes on „**mõistlikult teadlik ja tavapäraselt hoolas**“ – see tähendab, et neid tuleb selgelt selgitada selles konkreetses valdkonnas tegutsejatele mõistetavas keeles. Viiteid kohalikele või riiklikele süsteemidele, klassifikatsioonidele jne tuleks kasutada piiratud määral (kohtuasi C-225/98 *Nord-Pas-de-Calais*).

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumides saab viidata kolmanda isiku märgistele samadel tingimustel, nagu ülalpool on selgitatud. Keskkonnaalaste kriteeriumide valimisel tuleks arvesse võtta järgmisi tegureid:

- i) tehnilises kirjelduses juba nõutud keskkonnategevuse tulemuslikkuse miinimumtasemed;
- ii) lepingu konkreetsed keskkonnamõjud ja valdkonnad, kus pakkujad saaksid lahendusi pakkuda;
- iii) kriteeriumide hindamise/kontrollimise viis.

Olelusringi kulude arvestamine

Olelusringi kulude arvestamine võimaldab võrrelda pakkumuste **tegelikke kulusid** hankelepingu sõlmimise järgus.

See katab avaliku sektori hankija või teiste kasutajate kulud, nt omandamise, kasutamise, hoolduse ja kasutuselt kõrvaldamise kulud. See võib hõlmata ka **keskkonnaalaseid kõrvalmõjusid**, kui nende rahalise väärtuse saab kindlaks teha ja seda kontrollida (nt kasvuhoonegaaside heide).

Olelusringi kulude arvestusmeetodid peavad olema **läbipaistvad**, et pakkujad mõistaksid, mis andmeid nõutakse ja kuidas kulusid arvutatakse. Enamikul juhtudel võib avaliku sektori asutus valida oma metoodika, kuid see tuleb selgelt märkida pakkumiskutse dokumentidesse (nt lisades tabelarvutuse koos üksikasjalike juhtnõridega).

See meetod peab

- põhinema objektiivselt kontrollitavatel ja mittediskrimineerivatel kriteeriumidel;
- olema juurdepääsetav kõigile huvitatud osapooltele;
- nõutavaid andmeid saavad mõistlike pingutustega esitada tavaliselt kohusetundlikud ettevõtjad, sh kolmandatest riikidest.

Euroopa Komisjoni ülesandel arendatakse praegu uut olelusringi kulude arvestamise vahendit mitme toote-/teenuserühma jaoks. Seda saab 2019. aastast kasutada ELi KHRi veebisaidil.

Eli KHRI kriteeriumide hulka kuulub mitmeid soovitatavaid hankelepingu sõlmimise kriteeriume iga toote/teenuse rühma kohta, näiteks järgmised.

Kontorihooned:

„Punkte antakse proportsionaalselt täiendava primaarenergia nõudlusega hoones, mida varustatakse kohaliku taastuva energiaallika või suure tõhususega alternatiivsete süsteemide energiaga või genereeritakse neis.“

Tekstiilid:

„Punkte antakse proportsionaalselt serditud IPM (integreeritud kahjuritõrje) või mahepuuvilla sisalduse iga 10%-lise paranemise eest minimaalse tehnilise kirjelduse suhtes.“

Ei ole ette nähtud minimaalset ega maksimaalset punktiarvu, mille saab hankelepingu sõlmimise keskkonnavalaste kriteeriumide eest anda. Kohtuasjas C-448/01 *EVN Wienstrom* kiitis Euroopa Liidu Kohus põhimõtteliselt heaks 45% osakaaluga taastuveni energiaga seotud hankelepingu sõlmimise kriteeriumi.

Osakaalude ja punktiarvestuse metoodikat ei ole direktiivides ettenähtud, kuid need peavad olema läbipaistvad ja ei tohi konkurentsi moonutada. Paljud avaliku sektori hankijad otsustavad pakkumiskutses rakendada rohkem kui ühte keskkonnavalast kriteeriumi, näiteks üheaegselt kliimatõhususe ja ressursikasutuse käsitlemiseks.

Osakaaludega sama tähtis on hankelepingu sõlmimise kriteeriumidele hinnete määramise viis. See peaks põhinema pakkuja tulemuslikkuse objektiivsetel tõenditel, nagu katsearuanded, sertifikaadid, keskkonnajuhtimissüsteemid või kolmanda isiku märgised. Juhul kui selliseid tõendeid ei leidu, võib ka pakkuja teatis piisav olla.

Tehnilise kirjelduse ja hankelepingu sõlmimise kriteeriumide ühendamine

Paljud avaliku sektori hankijad otsustavad KHRI korral tehnilise kirjelduse ja hankelepingu sõlmimise kriteeriumid ühendada. Tehnilises kirjelduses tuleks alati näha ette **miinimumnõuded**, aga hankelepingu sõlmimise kriteeriume kasutatakse **miinimumnõudeid ületavate** tulemuste saamiseks.

Näiteks IT-seadmete hankes saab energiatõhususe eesmärgil kasutada tehnilise kirjelduse ja hankelepingu sõlmimise kriteeriumide järgmist kombinatsiooni.

Tehniline kirjeldus – kõik seadmed peavad vastama EnergyStar'i programmi uusima versiooni nõuetele.

Hankelepingu sõlmimise kriteeriumid – kuni 15 punkti antakse seadmetele, mille kontrollitud energiatõhususe tase ületab EnergyStar'i nõudeid.

Lepingu täitmine

KHRi kohustuste järgimise tagamiseks on tähtis näha ette kindlad tingimused lepingu täitmisele. Need peavad olema **seotud lepingu esemega** ning nendest tuleb **teatada ette** hanketeates ja pakkumiskutse dokumentides.

Võib paluda, et pakkujad kinnitaksid hankemenetluse käigus nõustumist nende tingimustega. Nõuete mittetäitmise riski (näiteks seetõttu, et nad ei arvestanud asjaomase järelevalve-/aruandlusmeetmete kuludega) aitab vähendada see, kui tagada, et pakkujad on pakkumuse esitamisel lepingu tingimustest teadlikud ja nendega nõus.

Lepingu täitmise tingimusi võib kohaldada peale peatöövõtja ka kõigile **alltöövõtjatele**. Lepingu esemega seose nõue tähendab, et need ei peaks käsitlema ettevõtte üldiseid tavasid, vaid olema seotud konkreetse lepingu alusel tarnitavaga.

Lepingu täitmise tingimused peaksid kajastama nii avaliku sektori hankija nõudmisi kui ka pakkuja poolt pakkumuses esitatut. See tähendab, et kuigi lepingu kavand avaldatakse koos pakkumiskutse dokumentidega, tuleb teatud osad täita hankemenetluse lõpus. Keskkonnanõuded saab esile tuua lepingu eraldi osas ja nende kokkuvõtte lisada lepingu algusesse, et tagada lepingu täitmise eest vastutavate isikute tähelepanu juhtimine nendele.

KHRi lepingu tingimusi saab jõustada mitut moodi:

- korrapärane järelevalve ja aruandlus töövõtja poolt;
- pisteline kontroll avaliku sektori hankija poolt;
- kolmanda isiku auditid või sertifitseerimine (sh asjakohasel juhul keskkonnajuhtimissüsteemi alusel);
- korrapärased lepingu läbivaatamise koosolekud;
- ülalpool nimetatutega seoses lepinguliste stiimulite ja/või karistuste kasutamine.

Optimaalsed tingimused vastavad ressursidele, mis mõlemal osapoolel on KHRi kohustuste järelevalveks. Mõne lepingu korral võib olla asjakohane nõuda, et töövõtja hangib keskkonnajuhtimissüsteemi alusel sertifitseerimise lepinguperioodil (või hoiab sertifikaati, kui see oli hanke tingimus). Samuti võib teatavatel juhtudel olla asjakohane lepingu perioodil kolmanda isiku **märgise** saamine või hoidmine.

Dokument uuendati: juuni 2021

Dokument avaldati: märts 2019

Autor: Abby Semple, riigihangete analüüs

The training programme was delivered under Contract Nr. 090202/2021/860799/SER/ENV.B1 between the European Commission and ICLEI – Local Governments for Sustainability

Toolkit developed for the European Commission by ICLEI – Local Governments for Sustainability

Module Author: ICLEI – Local Governments for Sustainability

Owner, Editor: European Commission, DG Environment, 2019

Photos: courtesy of Pixabay.com under Creative Commons CCO

Disclaimer: This toolkit is an indicative document of the Commission services and cannot be considered binding to this institution in any way. Neither the European Commission nor any person acting on behalf of the Commission is responsible for the use that might be made of the information in this document.